

ЗӨРЧИЛ ШАЛГАН ШИЙДВЭРЛЭХ ТУХАЙ ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙГ БОЛОВСРОНГУЙ БОЛГОХ ЗАРИМ АСУУДАЛ

Г.Бямбадорж

*ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн
ЦЭЗТ-ийн ахлах багш,
магистр, цагдаагийн хошууч*

Товч агуулга. Энэхүү өгүүлэлдээ зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн зарим зүйл заалт процессийн ажиллагаа явуулах үндэслэл, журам, түүнийг хэрэгжүүлэхэд тулгамдаж буй асуудлыг үндэслэлтэйгээр тайлбарлан, түүнийг боловсронгуй болгох талаар өөрийн санал, дүгнэлтээ боловсруулж та бүхэнд хүргэж байна.

Түлхүү үгс: Хууль, процесс, ажиллагаа, үндэслэл, зөрчил, журам,

Үндсэн хэсэг. Монгол Улсад 1990-ээд оноос өрнөсөн эрх зүйн шинэчлэл, Үндсэн хуулиар тунхагласан хүний эрх, эрх чөлөөг хангах хууль зүйн баталгааг бүрдүүлэх зорилтын хүрээнд зөрчил, түүнийг шалган тогтоох, буруутай этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг нэгтгэн зохицуулах зорилгоор Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийг 1992 оны 11 дүгээр сарын 27-ны өдөр мөн төрийн хяналт шалгалт болон салбарын хяналтыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн төрөлжсөн хуулиудыг батлан хэрэгжүүлж ирсэн.

Гэвч эдгээр төрөлжсөн хуулиудад салбарын хүрээнд үйлдэгддэг зөрчлийг тодорхойлж, улмаар шалган тогтоох, хянан шийдвэрлэх журмыг тухайн салбарын асуудлыг зохицуулсан хуулиар буюу өөр өөр байдлаар хуульчилсан байна.

Өөрөөр хэлбэл Зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг төрийн хяналт шалгалтын ажиллагаатай адилтган зохицуулсан нь салбарын онцлог нэрийн доор салбар бүрт зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд өөр өөр стандарт тогтоон хэрэгжүүлж байна. Тухайлбал, Захиргааны хариуцлагын тухай хуульд зааснаар зөрчлийг 14 хоногт багтаан хянан шалгахаар¹ заасан бол Өрсөлдөөний тухай хуульд 60 хоногт багтаан шалгахаар² заасан гэх мэт.

Энэ нь эрх зүйн хэм хэмжээний давхардал, хийдэл, зөрчлийг бий болгож, улмаар салбарын хүрээний дүрэм, журмаар хүний эрхийг хязгаарлаж байгаа нь зөрчил шалган тогтоох болон шийтгэл оногдуулах ажиллагааг харилцан адилгүй, тэнцвэргүй хэрэгжүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлж байсан тул түүнийг боловсронгуй болгох зорилгоор Монгол Улсын Их Хурлаас Захиргааны хариуцлагын тухай хууль болон нийгмийн тодорхой төрлийн харилцааг зохицуулж буй 220 гаруй хуулиар тогтоосон зөрчил, түүнд хүлээлгэх хариуцлагыг тодорхойлсон хэм хэмжээг төрөлжүүлэн нэгтгэсэн Зөрчлийн тухай хууль³ мөн процессийн ажиллагааны үндэслэл журмыг тогтоосон Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийг анх удаа хуульчилсан.

Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулиар хуулийн үйлчилэх хүрээ, хугацаа тоолох, хэргийн харъяалал, зөрчлийн хэрэг нээх үндэслэл, эрх хязгаарлах арга хэмжээ авах, хураан авах, үзлэх хийх зэрэг тодорхой ажиллагааг явуулах, эрх бүхий байгууллага албан тушаалтны шийдвэрт гомдол гаргах, субъектын эрх зүйн байдал зэрэг зөрчил шалган шийдвэрлэх процессийн ажиллагааг тусгаж өгсөн ч түүнийг хэрэгжүүлэхэд дараах тулгамдсан асуудлууд байна гэж бид үзэж байна. Үүнд:

¹Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1 дэх заалт

²Өрсөлдөөний тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1 дэх заалт

³Зөрчлийн тухай хуулийн төслийн танилцуулга. 2015 он. www.parliamemt.mn

Нэг. Зөрчлийг шалгах эрх бүхий албан тушаалтан, хэрэг бүртгэгч зөрчлийн хэрэг бүртгэгч нар зөрчлийн хэрэг нээх тохиолдолд бүрт прокурорт хэргийн материалыг хянуулж прокуророос дугаар авах. Практикт зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх бүхий нэг субъект /хэсгийн байцаагч/ дунджаар 30 зөрчлийн материал шалгаж байгаа бөгөөд Цагдаагийн албаны тухай хуульд заасан бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлэх эргүүл хийх, хамгаалалтанд үүрэг гүйцэтгэх, гэмт хургээс урьдчилан сэргийлэх зэрэг үйл ажиллагааг үр дүнтэй явуулахад хүндрэл учирч байгаа байгаа зөрчлийг шалгах эрх бүхий албан тушаалтан өөрийн эрх мэдлийн хүрээнд зөрчлийн хэрэг нээж, зөрчлийн хэргийн дугаарыг Цагдаагийн байгууллагын зөрчлийн тоо бүртгэл хариуцсан ажилтан олгодог болгох.

Мөн орон нутагт суманд ажиллаж байгаа хэсгийн төлөөлөгч зөрчлийн хэргийн материалд дугаар авах төдийд олон км зам туулах, үргүй зардал гаргах, цагдаагийн төрөл мэргэжлийн албадын бусад чиг үүргийг гүйцэтгэхэд цаг хугацаа алдах зэрэг хүндрэл бэрхшээл учирч байна.

Хоёр. Хуулийн 4.3-р зүйлийн 2 дахь хэсэгт Орон байранд үзлэг хийх тохиолдолд прокуророос зөвшөөрөл авна гэсэн заалтыг эргэж харах. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 4.3-р зүйлийн 1-д “Эрх бүхий албан тушаалтан зөрчил шалган шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий нотлох баримтыг тогтоох зорилгоор үзлэг хийнэ”

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 10-р зүйлийн 10.1.3 дахь хэсэгт “Гэмт хэрэг гарсан тухай мэдээллийг хүлээн авмагц гэмт хэргийн газрыг хамгаалах, үзлэг хийх, нотлох баримт илрүүлэх, бэхжүүлэх, цуглуулах, гэмт этгээдийг олж тогтоох, эрэн сурвалжлах, баривчлах” ажиллагааг явуулж чиг үүргээ хэрэгжүүлэхээр заасан байна.

Дээрх хоёр заалт нь гэмт хэрэг, зөрчлийг илрүүлэх, нотлох баримтыг эрж олох, нотлох баримтыг устгаж үгүй болохоос нь өмнө бэхжүүлэх, хураан авах зорилго агуулж байгаа учир орон байранд үзлэг хийхдээ прокуророос заавал зөвшөөрөл авна гэж хатуу тогтоосон заалтыг өөрчлөх.

Зөрчлийн тухай хуульд заасан хулгайлах зөрчил үйлдэгдсэн тохиолдолд эрх бүхий албан тушаалтан дуудлага, мэдээлэл хүлээн авмагц хэргийн газрыг үзлэг явуулах бөгөөд үзлэгийг бусдын орон байранд явуулах тохиолдол элбэг тохиолдоно. Дуудлага мэдээлэл хүлээн авсан алга хаагч дээрх хуулийн заалтын хүрээнд прокуророос зөвшөөрөл авсны дараа үзлэгийг эхлүүлэх ёстой болж таарна.

Харин практикт дуудлага мэдээлэл хүлээн авсан эрх бүхий албан тушаалтан үзлэг явуулахдаа зөвшөөрөл авахгүйгээр энэхүү ажиллагааг хэрэгжүүлж байгаа нь зөрүүтэй байна.

Иймд Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд хойшлуулашгүй тохиолдолд орон байранд үзлэг хийх үндэслэлийг “тухайн орон байранд зөрчлийн ул мөр, эд мөрийн баримт байгаа гэх хангалттай үндэслэл байгаа бол зөвшөөрөл авахгүйгээр үзлэг хийж болно” гэж нэмэлт оруулах.

Гурав. ЗШШТХ-ийн 4.5 дугаар зүйл 2.Эд зүйл, баримт бичиг хураан авах бол Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 24.4 дүгээр зүйлд заасан журмыг баримтална. хэмээн Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулиас иш татсан заалтыг өөрчлөн найруулж хураан авах ажиллагаа явуулах үндэслэл журмыг ойлгомжтой хуульчлан тогтоох.

Учир нь зөрчлийг шалгах эрх бүхий албан тушаалтан өөрийнхөө эрх хэмжээнийхээ хүрээнд дээрх зөрчлийн хэрэгт ач холбогдол бүхий баримт эд зүйлийг хураан авах ажиллагааг үзлэг хийх ажиллагааны үед эсхүл, зөрчлийн талаар дуудлага мэдээлэл хүлээн авч шалгах ажиллагааны үед буюу хойшлуулашгүй үед хэрэгжүүлэх тухай эд зүйлийг хураан авах шаардлага гардаг учир энэхүү заалт нь зөрчлийн процессийн ажиллагааг удаашируулах, зохиомол ачаалал бий болгох, прокурорын эрх хэмжээг хэт дөвийлгөх зэрэг сөрөг талтай учир хуулийн заалтыг өөрчлөн “хүн хуулийн этгээдэд зөрчлийн хэрэгт ач холбогдол бүхий баримт сэлт, эд зүйл байгаа гэх хангалттай

үндэслэл байгаа тохиолдолд хураан авах ажиллагааг зөвшөөрөл авахгүйгээр явуулж болно” гэж оруулах.

Дөрөв. ЗШТТХ-ийн 4.8-р зүйлийн 7 дэхь хэсэгт “эрүүдэн шүүх болон бусад хэлбэрээр хэрцгий, хүнлэг бусаар, эсхүл хүний нэр төрийг гутаан доромжлон харьцаж мэдүүлэг авахыг хориглоно” гэж мэдүүлэг авахад хориглох зүйлийг тусгаж өгсөн ба уг зүйлд хуурч мэхлэх аргаар хөтлөж болон тулгаж мэдүүлэг авахыг хориглоно гэж” нэмэлт өөрчлөлт оруулах.

Учир нь Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 4.14-р зүйлийн 4-д “нотлох баримтыг хууль бус арга, хэрэгслээр цуглуулж, бэхжүүлэхийг хориглоно” гэж заасан бөгөөд дээрх хуурч мэхлэх, хөтлөж мэдүүлэг авах болон тулгаж мэдүүлэг авах нь хууль зөрчсөн үйлдэл болох бөгөөд шүүхэд зөрчлийн хэргийг шийдвэрлэхэд нотлох чадвараа алдана.

Тав. ЗШТТХ-ийн 4.11-р зүйлд Зөрчлийг шалгах эрх бүхий албан тушаалтан Шинжилгээ хийлгэх, шинжээч томилохдоо прокуророос зөвшөөрөл авах гэсэн заалт нь зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг шуурхай явуулахад хүндрэл учруулж, зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд зохиомол шат дамжлага хүнд суртал бий болгож байгаа учир энэхүү заалтыг хүчингүй болгох.

Эрх бүхий албан тушаалтан зөрчлийг шалган шийдвэрлэх ажиллагааны гэрч, хохирогч, холбогдогч зөрчил шалган шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий байдлыг бодитой тусгаж, зөв мэдүүлэг өгөх чадвартай эсэхийг тогтоох, холбогдогчийн насны байдлыг тогтоох зэрэг ажиллагааг зөрчил үйлдсэн этгээдийг ирүүлж мэдүүлэг авах ажиллагаатай зэрэгцүүлэн хойшлуулашгүй явуулах шаардлагатай.

Гэтэл зөрчлийг шалган шийдвэрлэх эрх бүхий албан тушаалтан ажлын цагаар заавал прокуророос зөвшөөрөл авах нь энэхүү ажиллагааг удаашируулах, шинжилгээний объектын шинж чанар өөрчлөгдөх, зөрчлийн хэргийн оролцогчдод буруу хандлага төрүүлэх зэрэг сөрөг нөхцөл байдал үүсгэж байна.

Мөн хуулийн дээрх зүйлийн 6 дахь хэсэгт “оролцогчийн хүсэлтээр дахин шинжилгээг нэг удаа хийж болно” гэсэн заалт нь Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.12-р зүйлд заасан оролцогчдоос хүсэлт, гомдол гаргах эрхийг хязгаарлаж, уг заалттай зөрчилдөж байна.

Мөн шинжээчийн дүгнэлт нэг хэрэгт нийт хоёр удаа гаргах бөгөөд эхний дүгнэлт нь сүүлийн дүгнэлтээс өөр гарсан тохиолдолд аль дүгнэлтийг үндэслэн шийдвэр гаргах вэ? зөрчлийг хэрхэн зүйлчлэх вэ? шийтгэлийг хэрхэн ялгамжтай оногдуулах вэ? гэсэн олон асуулт хариултаа хүлээнэ.

Мөн Шүүхийн шинжилгээний тухай хуулийн 5.1-д “шүүхийн шинжилгээ хийх үндэслэл нь шинжилгээ хийлгэх тухай мөрдөгч, прокурор, шүүхийн тогтоол, шүүгчийн захирамж, төрийн эрх бүхий байгууллагын хүсэлт” байна. Мөн хуулийн 20-р зүйлийн 20.1-д “шинжээчийн дүгнэлт, эсхүл түүний зарим хэсэг үндэслэлгүй буюу үнэн зөв болох нь эргэлзээтэй байвал шинжилгээ хийлгэх эрх бүхий этгээдийн тогтоол, захирамж, хүсэлтээр дахин шинжилгээ хийнэ” гэж заасан нь эрх бүхий албан тушаалтан тогтоол үйлдэж ирүүлснээр шинжилгээ хийх үндэслэл болж байна. Харин энхүү хуульд прокурорын зөвшөөрлөөр шинжилгээ хийнэ гэсэн заалт байхгүй учир шинжилгээ хийлгэхдээ прокуророос зөвшөөрөл авна гэсэн заалтыг хүчингүй болгох шаардлагатай.

Зургаа. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 5.1-р заасан эрх хязгаарлах арга хэмжээний төрлийг:

- 1.хүнийг саатуулах;
- 2.үйл ажиллагаа, ашиглалтыг түр зогсоох;
- 3.холбогдогчийн баримт бичгийг хураан авах;

4.Монгол Улсын хилээр гарах эрхийг түр түдгэлзүүлэх гэсэн дөрвөн арга хэмжээг тогтоон хуульчилсан бөгөөд эрх бүхий албан тушаалтан зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаа хэвийн явагдах нөхцөлийг хангахад дээр дурьдсан эрх хязгаарлах арга хэмжээний төрлийг нэмэгдүүлэх шаардлагатай гэж бид үзэж байна.

Зөрчил шалган шийдвэрлэх эрх бүхий алба хаагчдаас авсан судалгаагаар хүнийг саатуулах эрх хязгаарлах арга хэмжээ нь түр хугацаагаар буюу 6 цаг байдаг тул зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны туршид хэргжүүлэх боломжгүй учир үр дүн бага байдаг.

Мөн үйл ажиллагаа, ашиглалтыг зогсоох эрх хязгаарлах арга хэмжээ нь хуулийн этгээдэд эсхүл тээврийн хэрэгсэл эзэмшигч гэх мэт тусгай субъектэд илүү үр нөлөөтэй. Харин нийтийн хэв журам зөрчигч болон бусад нийтээр дагаж мөрдөхөөр тогтоосон хууль тогтоомж зөрчсөн этгээдэд төлийлөн үр дүн муутай гэж үзжээ.

Мөн холбогдогчийн баримт бичгийг хураан авах ажиллагаа нь зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны туршид хэрэгжих боловч баримт бичгийг орхин оргон зугтаах, дахин баримт бичиг гаргуулан авах зэрэгээр эрх хязгаарлах арга хэмжээний нөлөөллийг багасгаж байгаа учир төдийлөн үр дүнд хүрэхгүй байна гэжээ.

Монгол Улсын хилээр гарах эрхийг түр түдгэлзүүлэх эрх хязгаарлах арга хэмжээ нь зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны үед бүрэн хэрэгжих үр дүнтэй хэдий ч энэхүү арга хэмжээ нь эрх хязгаарлах арга хэмжээний эцсийн арга хэмжээ бөгөөд Улсын хилээр гарахгүйгээр зарчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанаас зориуд зайлс хийх, орон нутагт шилжин суурьших, очсон газартаа бүртгүүлэхгүй байх зэрэг нь эрх хязгаарлах арга хэмжээний зорилгыг хангаж чадахгүй байгаа бөгөөд үүнийг эрх хязгаарлах эцсийн арга хэмжээ болгон авч байх шаардлагатай.

Бидний үзэж байгаагаар эрх бүхий албан тушаалтан зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаа хэвийн явагдах нөхцөлийг хангах зорилгоор дээр дурьдсан арга хэмжээнээс гадна дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхээр хууль нэмж тусгах. Үүнд:

Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 5.1-р заасан эрх хязгаарлах арга хэмжээний төрөлд батлан даалт өгөх, барьцаа авах гэсэн эрх хязгаарлах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхээр тусгаж өгөх. Учир нь хүнийг саатуулах, холбогдогчийн баримт бичгийг хураан авах эрх хязгаарлах арга хэмжээ нь анхан шатны Монгол Улсын хилээр гарах эрхийг түр түдгэлзүүлэх эрх хязгаарлах арга хэмжээ нь эцсийн шатны арга хэмжээ гэж үзэх үндэслэлтэй дунд дунд шатны арга хэмжээ болгож батлан даалт өгөх, барьцаа авах эрх хязгаарлах арга хэмжээг шинээр хуулчилах.

Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 5.2-р зүйлийн 1.1-д “зөрчлийн холбогдогчийг хэн болохыг тогтоох зорилгоор 6 цаг хүртэл хугацаагаар түр саатуулна” гэсэн заалтыг өөрчлөн найруулж “зөрчлийн холбогдогчийг нэр, хаягыг тогтоох зорилгоор 6 цаг хүртэл хугацаагаар түр саатуулна” гэж өөрчлөн найруулах.

Учир нь зөрчил үйлдсэн этгээдийг түр саатуулж оршин суугаа газрын хаягыг тогтоосноор тухайн этгээд уг зөрчилд холбоотой эсэхийг тогтоох, тухайн этгээдийн талаарх мэдээллийг холбогдох засаг захиргааны болон иргэний бүртгэлийн байгууллагаас авах, үзлэг хийх, хураан авах ажиллагаа явуулах эсэхийг шийдвэрлэх, зөрчилд холбогдсон насанд хүрээгүй этгээдийн асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийг дуудан иүүлэх, гэр бүлийн гишүүнд нь ямар зөрчилд холбогдуулан шалгаж байгаагаа мэдэгдэх зэрэг хууль заасан ажиллагааг явуулах нөхцлийг бүрдүүлэх ач холбогдолтой юм.

Долоо. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 6.6 дугаар зүйлд заасан зөрчлийг хялбаршуулсан журмаар зөрчил шалган шийдвэрлэх дараах үндэслэлийг хуульчилсан. Үүнд:

1.Зөрчил үйлдэгдсэн нь ил тодорхой, зөрчил, учирсан хохирлыг нотлох талаар зөрчлийн хэрэг бүртгэлт явуулах шаардлагагүй бол;

2.Зөрчил үйлдэгдсэн, учруулсан хохирол нь нотлох баримтаар тогтоогдож холбогдогч зөрчил үйлдсэнээ сайн дураараа хүлээн зөвшөөрсөн бол;

3.Зөрчил үйлдсэн болох нь стандартаар баталгаажсан хэмжилт-хяналтын төхөөрөмжөөр нотлогдсон бол зөрчлийг эрх бүхий албан тушаалтан хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэнэ. Хэмээн заасан бөгөөд хялбаршуулсан журмаар хэрэг хянан

шийдвэрлэх ажиллагааны гол онцлог нь зөрчлийн хэрэг бүртгэлтийн ажиллагаа явуулахгүйгээр тухайн зөрчлийг газар дээр шийдвэрлэх явдал юм.

Гэтэл энэхүү хуулийн 6.6-р зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасан “эрх бүхий албан тушаалтан хялбаршуулсан журмаар зөрчил шалган шийдвэрлэсэн даруй прокурорын нэгдсэн бүртгэлд бүртгүүлнэ” гэсэн заалтыг гуйвуулж зөрчлийн зарим процессийн ажиллагаа явуулсан байхыг прокурорын байгууллага шаардаж, явуулаагүй тохиолдолд мэдэгдэл шаардлага бичих зэргээр зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд хяналт тавих чиг үүргээ урьтал болгож байгаа нь хялбаршуулсан журмаар зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааны зорилго, агуулгыг гажуудуулж байна.

Мөн хуульд зөрчлийн хэргийг түргэн шуурхай шийдвэрлэх, зөрчлийн улмаас учирсан хохиролын нөхөн төлүүлэлтийг дээшлүүлэх, иргэний зөрчигдсөн эрхийг хангах зорилгоор хялбаршуулсан журмаар хэргийг шийдвэрлэх эрх зүйн үндсийг тусгах өгөх шаардлагатай байна. Үүнд: Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 6.6-р зүйлд “зөрчлийг ердийн журмаар шалган шийдвэрлэх ажиллагааны үед зөрчлийн холбогдогч, хохирогч хэргийг хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлүүлэх хүсэлт гаргасан тохиолдолд хэргийг хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэнэ” гэж нэмэлт заалт оруулж зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хуулийн хугацаанд түргэн шуурхай шийдвэрлэх боломж бүрдэх юм.

Найм. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 6.11-р зүйлд зөрчлийн хэргийг хэрэгсэхгүй болгох үндэслэлд уг зүйлийн 1.4-д “зөрчлийн хэрэг бүртгэлтийн хугацаа дууссан” үндэслэлээр хэргийг хэрэгсэхгүй болгохоор заасан нь учир дутагдалтай байгаа учир уг заалтыг өөрчилж “зөрчлийн тухай хуульд заасан зөрчлийн хөөн хэлэлцэх хугацаа дууссан” гэж өөрчлөн найруулах.

Учир нь Зөрчлийн тухай хуулийн 5.1-р зүйлийн 1-д заасан “олон нийтийн газар, авто зам, орон сууцны орчны газар, гудамж, талбайд бие зассан, эсхүл нус, цэр, тамхины иш, хог хаях зөрчлийн хөөн хэлэлцэх хугацаа нь уг хуулийн 1.5-р зүйлд зааснаар хөөн хэлэлцэх хугацаа нь зургаан сар буюу 180 хоног байна.

Харин уг зөрчлийг шалгах хугацааг Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 6.8 дугаар зүйлд “зөрчлийн хэрэг бүртгэлтийн хугацааг эрх бүхий албан тушаалтан 14 хүртэл хоногийн дотор зөрчлийн хэрэг бүртгэлт явуулна”, “зөрчил шалгах нэмэлт ажиллагаа явуулж нотлох баримт цуглуулах шаардлагатай бол зөрчлийн хэрэг бүртгэлтийн хугацааг зөрчлийн хэрэг бүртгэлтийг удирдах албан тушаалтан 14 хүртэл, прокурор 30 хүртэл хоногоор сунгаж болно” хэмээн заасан бөгөөд уг зөрчлийг шалгах хэрэг бүртгэлтийн хугацаа нийт 58 хоног болж байна.

Тэгэхээр бид өнөөдөр зөрчлийн хөөн хэлэлцэх хугацаа дуусаагүй байхад буюу процессийн ажиллагаа явуулах боломжтой 122 хоног үлдсэн байхад хэргийг хэрэг бүртгэлийн хугацаа дууссан гэсэн үндэслэлээр зөрчлийн хэргийг хэрэгсэхгүй болгож байгаа нь хохирогчийн эрхийг давхар зөрчиж байна.

Хөөн хэлэлцэх хугацаа гэдэг нь: Энэ нь зөрчил үйлдэгдсэнээс хойш, хуулиар тухайн зөрчилд оногдуулах шийтгэлийн төрөл, хэмжээнээс хамааран тодорхой хугацаа өнгөрсөн тохиолдолд зөрчлийг шалгаж шийдвэрлэх ажиллагаа явуулахгүй байхаар хууль тогтоогчоос тогтоож өгсөн зохицуулалт юм.⁴ Өөрөөр хэлбэл зөрчил үйлдсэн этгээдэд зөрчлийн тухай хуульд заасан хөөн хэлэлцэх хугацааны дотор шийтгэл оногдуулах боломжит хугацаа гэж ойлгож болно.

Гэтэл бид зөрчил үйдсэн этгээдийг олж тогоон хөөн хэлэлцэх хугацааны дотор шийтгэл ногдуулах ёстой атал хохирогчийн эрхийг зөрчиж хэргийг хэрэгсэхгүй болгож байгаа энэхүү заалтыг даруй өөрчлөн найруулж 6.11-р зүйлд “зөрчлийн тухай хуульд заасан зөрчлийн хөөн хэлэлцэх хугацаа дууссан” гэж зааж өгөх шаардлага тулгарч байна.

Дүгнэлт

⁴ <http://www.prokuror.mn/p/88>

Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулиар хуулийн үйлчилэх хүрээ, хугацаа тоолох, хэргийн харъяалал, зөрчлийн хэрэг нээх үндэслэл, эрх хязгаарлах арга хэмжээ авах, хураан авах, үзлэх хийх зэрэг тодорхой ажиллагааг явуулах, эрх бүхий байгууллага албан тушаалтны шийдвэрт гомдол гаргах, субъектын эрх зүйн байдал зэрэг зөрчил шалган шийдвэрлэх процессийн бүхий л ажиллагааг тусгаж өгсөн ч түүнийг хэрэгжүүлэхэд дээр дурьдсан тулгамдсан асуудал байгааг анхаарч хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох шаардлагатай гэж бид үзэж байна.

Санал

-Хууль тогтоомж, хуулийн төслийг боловсруулахдаа хууль зүйн техникийг шаардлагыг баримтлах. Тухайлбал: Ерөнхий сэдэв, нэр нь текстийн зүйл анги, агуулгатайгаа бүрэн тохирсон байх, эрх зүйн хэллэг, нэр томьёо, заалтын үндэслэл, өгүүлэмж нь бүрэн ойлгомжтойгоор илэрхийлэгдсэн байх, тухайн хуулийн төслийн текст нь бусад адил төстэй хуулийн заалтуудтай давхардаагүй буюу зөрчилдөхгүйгээр нарийн нягт зохицсон байх, эрх зүйн шийдлийг хангах замаар нийгмийн харилцааны тодорхой тохиолдлыг бүрэн шийдвэрлэж, зохицуулсан байх, текстийн байгууламж зөв хувиарлагдаж тухайн хуулийн зорилго, агуулга, зарчим болон бүтэц, систем нь зөв оновтой байршиж, томьёологдсон байх гэсэн шалгуурыг баримтлан хуульчлан тогтоох;

-Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд Зөрчлийн хэргийн дугаарыг Цагдаагийн байгууллагын зөрчлийн тоо бүртгэл хариуцсан ажилтан олгоно гэж нэмэлт оруулах;

- Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 4.3-р зүйлийн 2 дахь хэсэгт Орон байранд үзлэг хийх тохиолдолд прокуророос зөвшөөрөл авна гэсэн заалтыг хүчингүй болгож “тухайн орон байранд зөрчлийн ул мөр, эд мөрийн баримт байгаа гэх хангалттай үндэслэл байгаа бол зөвшөөрөл авахгүйгээр үзлэг хийж болно” гэж нэмэлт оруулах;

- Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 4.14-р зүйлийн 4-д “нотлох баримтыг хууль бус арга, хэрэгслээр цуглуулж, бэхжүүлэхийг хориглоно” гэсэн заалтад нийцүүлж “мэдүүлэгийг хуурч мэхлэх, хөтлөж мэдүүлэг авах болон тулгаж мэдүүлэг авахыг хориглоно” гэж нэмэлт оруулах;

- Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 4.11-р зүйлд Зөрчлийг шалгах эрх бүхий албан тушаалтан Шинжилгээ хийлгэх, шинжээч томилохдоо прокуророос зөвшөөрөл авах гэсэн заалт нь зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагааг шуурхай явуулахад хүндрэл учруулж, зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаанд зохиомол шат дамжлага хүнд суртал бий болгож байгаа учир энэхүү заалтыг хүчингүй болгох;

- Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 5.1-р заасан эрх хязгаарлах арга хэмжээний төрөлд батлан даалт өгөх, барьцаа авах гэсэн эрх хязгаарлах арга хэмжээг нэмж тусгах;

- Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 6.6-р зүйлд “зөрчлийг ердийн журмаар шалган шийдвэрлэх ажиллагааны үед зөрчлийн холбогдогч, хохирогч хэргийг хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлүүлэх хүсэлт гаргасан тохиолдолд хэргийг хялбаршуулсан журмаар шийдвэрлэнэ” гэж нэмэлт заалт оруулах;

- Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 6.11-р зүйлд зөрчлийн хэргийг хэрэгсэхгүй болгох үндэслэлд уг зүйлийн 1.4-д “зөрчлийн хэрэг бүртгэлтийн хугацаа дууссан” үндэслэлээр хэргийг хэрэгсэхгүй болгохоор заасан нь учир дутагдалтай байгаа учир уг заалтыг өөрчилж “зөрчлийн тухай хуульд заасан зөрчлийн хөөн хэлэлцэх хугацаа дууссан” гэж өөрчлөн найруулах зэрэг саналуудыг дэвшүүлж байна.